

Kichik maktab o'quvchilarida maktabga moslashish muommosi va ularning psixologik xususiyatlari

O'rozboeva Gulshanoy Ixtiyor qizi

Urganch Davlat Universiteti Psixologiya (f.t.b) yo'nalishi magistranti

Ta'limning turli bosqichlarida: birinchi, beshinchi va o'ninchi sinflarda o'quvchilarni maktabga moslashtirish muammolari ko'rib chiqiladi. Har bir bosqichda bolaning moslashish davri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bola shaxsining shakllanishi va uning jamiyatda ijtimoiylashuvi maktabga moslashish davrining muvaffaqiyatiga bog'liq. Bolaning maktabga moslashishining ajralmas omili o'qituvchilar va sinfdoshlar bilan o'zaro munosabatdir. Sinf o'qituvchilari va fan o'qituvchilari maktab bilan o'zaro munosabatlar bosqichida bolaning moslashishi va ijtimoiylashuviga ta'sir qiluvchi maxsus guruh sifatida ishlaydi.

Kalit so'zlar: moslashish, sotsializatsiya, moslashuv, maktab, oila, ijtimoiy o'qituvchi, fan o'qituvchisi, sinf o'qituvchisi.

Shaxsning yangi sharoitlarga moslashish jarayonlari ko'p jihatdan uning hissiy holatiga, psixologik va jismoniy salomatligiga, shaxsiyatining muvaffaqiyatiga bog'liq. Masalan, bola uchun bu uning uchun eng qulay va qulay bo'lgan muhitda yoki sharoitda sotsializatsiya.

Moslashuv insonning o'zini o'zi anglashida katta rol o'ynaydi, qo'yilgan maqsadlarga yanada erishish, rejalar va vazifalarni amalga oshirish darajasi, shaxsning jamiyatda va yangi muhitda ishlashi uning muvaffaqiyati va to'g'riligiga bog'liq.

Moslashuv jarayoni o'zgaruvchan sharoitlarda tana tizimlarining muvofiqlashtirilgan faoliyatini va shaxsning ruhiy holatini saqlash va saqlashga qaratilgan. Shaxsning o'zini o'zi anglash va ijtimoiy rivojlanish darajasi moslashish jarayonining muvaffaqiyatiga, inson jamiyatda o'zini qanchalik xotirjam va barqaror his qilishiga bog'liq. Insonning

tashqi xulq-atvoriga ko'ra, uning yangi muhitga kirish darajasini va ma'lum bir davrda jamiyatda moslashish darajasini baholash mumkin.

Moslashuv ijtimoiy jarayon sifatida inson hayotining turli xil ekologik sharoitlarida uning ichki imkoniyatlarining tabiiy rivojlanishini ochib beradi. U insonga o'zining tabiiy o'zini o'zi anglash va ijtimoiylashuvini ifodalash imkonini beradi.

Maktabdagi barcha bosqichlarda ta'lim - bu bola hayotidagi qiyin davr. Talabaning, maktab o'quvchisining ijtimoiy mavqeining asosiy xususiyati shundaki, uning ta'limi majburiy, ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyatdir. Ushbu jarayonning samaradorligi uchun bola o'qituvchi, maktab, oila oldida javobgardir.

"Moslashish" tushunchasini to'g'ri talqin qilish uchun ushbu jarayonning ikkita jihatini ko'rib chiqish kerak:

- shaxs o'zi uchun zarur bo'lgan me'yorlar, qadriyatlar, o'zaro munosabatlar va faoliyat shakllaridan foydalanish uchun atrof-muhitga ta'sir ko'rsatishga intiladi, jamiyatda sodir bo'layotgan hodisalarga ta'sir ko'rsatishga harakat qiladi;
- shaxs hayotiy vaziyatning yangi ta'siri, o'zgarishi va idrokiga intilmaydi (konformal xatti-harakatlar).

Ijtimoiy moslashuv jarayonining to'g'riligi va samaradorligi ko'p jihatdan odamning o'zini va ijtimoiy aloqalari va aloqalarini qanchalik to'g'ri qabul qilishiga bog'liq.

Ijtimoiylashtirish va moslashishning asosiy vazifasi - bu bolani kattalar hayotiga va maktab muhitiga to'g'ri kiritishga tayyorgarlik, o'quvchining shaxsiy fikri va muammolarni hal qilishda yondashuvini shakllantirish, zamonaviy sharoitlarda shaxsning shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir qiluvchi shaxsiy fazilatlar. jamiyat, atrofdagi odamlar bilan samarali muloqot qilish uchun ko'nikmalarga ega bo'lish qobiliyati. Ta'lim ijtimoiy harakatchanlikning ko'plab vositalaridan biridir. Yoshning insoniy va ijtimoiy kapitalini yaratishga, uning ijtimoiy martabasini yaratishga va jamiyatda munosib mavqeyini ta'minlashga yordam beradigan boshqa oilaviy resurslarni hisobga olish kerak.

Hayotning yangi sharoitlari qanchalik murakkab bo'lsa, yangi jamiyat qanchalik shiddatli va murakkab bo'lsa, shaxs uchun ijtimoiy moslashish jarayoni shunchalik qiyin va uzoq davom etadi.

Shaxsning yangi muhit bilan o'zaro munosabati natijasida moslashish bolaning hayot muhitiga qanchalik moslashganligi va uning xatti-harakati, munosabati va faoliyati yoshi, ijtimoiy me'yor va qoidalarga qanchalik mos kelishidan dalolat beradi.

Bolaning yangi muhitga kirishining eng muhim bosqichi va inqiroz davrlari quyidagi bosqichlardir:

-maktabda o'qish (1-sinf), boshlang'ich maktabni tugatish va o'rta ta'limga o'tish (4-5-sinflar), o'rta maktabni tugatish va o'rta maktabga o'tish (9-10-sinflar) va maktabni bitirish.

Maktab o'quvchilarining moslashuvi muammosi haqida to'liq tasavvurni shakllantirish uchun ta'limdagi inqiroz davrlarining har birini ko'rib chiqish, oila, o'qituvchilar va tengdoshlarning ijtimoiylashuvi bilan bog'liq qiyinchiliklarni engish uchun qanchalik muhimligini baholash kerak.

Shuni ta'kidlash kerakki, tengdosh bo'lgan va bir sinfdagi o'qiydigan maktab o'quvchilari uchun moslashish va ijtimoiylashuv davri mos kelmasligi mumkin. Ba'zi birinchi sinf o'quvchilari uchun maktab sharoitidagi birinchi hafta yangi sharoitlarga moslashish uchun etarli, ba'zilari uchun esa hatto oylik mashg'ulotlar etarli emas. Ko'pincha bu bolaning aqliy va jismoniy holatining xususiyatlari, uning ijtimoiy muhitining tabiati, ta'lim xususiyatlari va tengdoshlari va o'qituvchilari bilan o'zaro munosabatda bo'lish qobiliyati, shuningdek, bolaning o'qishga tayyorgarlik darajasi bilan bog'liq. (masalan, maktabgacha ta'lim muassasasiga borish). Binobarin, sinfdoshlar ijtimoiy rivojlanishning turli darajalarida bo'lishi mumkin: moslashish davrini hali yengib o'tmagan bolalar ko'proq himoyasiz bo'lib, o'rganish va maktab muhitida bo'lish jarayonini moslashish davrini allaqachon engib o'tganlarga qaraganda keskinroq his qilishadi.

Bolalarning maktabgacha rivojlanishi juda xilma-xil bo'lib, maktab hamma uchun bir xil talablarni qo'yadi. Ushbu talablarga rioya qilmaslik, ulardan chetga chiqish mutlaqo

istalmagan va talabning hayotini sezilarli darajada murakkablashtirishi mumkin, Maktabda o'qishning har qanday bosqichida bolaning maktabga moslashishi haqida gapirganda, shaxsning moslashishi va ijtimoiylashuvi o'quvchining yangi muhitga, yangi jamoaga, yangi talab va ko'nikmalarga sezilarli moslashishi sifatida namoyon bo'lishi mumkinligini unutmaslik kerak, ular turli ijtimoiy vositalar va ijtimoiy guruhlar (o'qituvchilar, ota-onalar, tengdoshlar) orqali o'zlashtiriladi. Talaba o'zini o'rab turgan ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar zarurligini tushunishga intilishi, olingan bilimlarni rivojlantirish va takomillashtirishga, boshqalar bilan munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan xatti-harakatlar va o'zaro munosabatlarning yangi usullarini shakllantirishga intilishi kerak. Maktab o'quvchilari bilan o'zaro aloqada bo'lgan barcha guruhlarning, ya'ni o'qituvchilar, ota-onalar, tengdoshlar, va psixologlarning birgalikdagi, yaxlit sa'y-harakatlari bolada maktab o'quv dasturini o'zlashtirmaslik va o'rganishda qiyinchiliklar belgilarini ko'rsatish xavfi va ehtimolini kamaytirishi mumkin. .

Sinf-doshlar jamoasidagi o'zaro munosabatlar bolaning shaxsiyatini shakllantirish va rivojlantirishda ma'lum iz qoldiradi. Talabalar tengdoshlarining o'zini tutishiga e'tibor berishadi.

Maktabga moslashishning barcha bosqichlarida oilaning rolini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Ota-onalar va oila har doim bolaning sotsializatsiyasining asosiy agenti bo'lib qolishi kerak. Ta'limning hech bir bosqichida bola mustaqil va o'z-o'zidan qiyinchiliklarni engib o'tishi mumkin deb taxmin qilish mumkin emas. Oila ichidagi vaziyat va yuzaga keladigan moddiy va iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, har doim kerakli yordam va yordamni ko'rsatish, o'quvchiga yaqin bo'lish kerak.

Shuni ta'kidlash kerakki, ta'limning birinchi bosqichida oila ijtimoiylashuv agenti sifatida muhim rol o'ynaydi. Bola maktabda o'qishning o'ziga xos xususiyatlari, yangi kattalar va tengdoshlari bilan hali tanish emas. Moslashish jarayonining ushbu bosqichida oila asosiy tayanchga aylanadi.

O'rta maktab darajasida maktab o'quvchilarini ijtimoiylashtirish va moslashtirish jarayonida o'qituvchilar va sinf o'qituvchilarining faol roliga e'tibor qaratilmoqda.

O'qituvchilar tegishli obro'ga ega bo'ladilar, talaba hayotining asosiy etakchilariga aylanadilar.

Ushbu bosqichdagi muammo sinf o'qituvchisining bolaning murakkab shaxsiyatiga to'g'ri yondashuvni topa olmasligi yoki istamasligidadir.

O'rta maktabda oila va o'qituvchilarning roli ikkinchi o'rinda qoladi, tengdoshlar va sinfdoshlarning fikri tobora kuchayib bormoqda. O'quvchilar o'zlarini kattalar va mustaqil his qiladilar, ular o'zlarini qaror qabul qilishga qodir ekanliklariga ishonadilar. Bu davrda disadaptatsiya sinfdoshlarning ko'pchiligining fikriga rozi bo'lmagan taqdirda mumkin.

O'rta maktab o'quvchisining tengdoshlari orasida ijtimoiy mavqeiga ta'sir qiluvchi omillar tabiatan xilma-xildir. Muhim jihatlar - tengdoshlarga ta'sir qilish (uning ta'siri har yili ortib bormoqda); jismoniy kuch; bolalarning o'zaro muloqoti va o'zaro munosabatida namoyon bo'ladigan axloqiy va qadriyat fazilatlarini, me'yorlari, odatlari va odatlari; Bundan tashqari, intellektual rivojlanish va maktab ta'limi darajasi, bolalarning oilaviy va ijtimoiy mavqei qanchalik yaqin ekanligini ta'kidlash kerak; tashqi jozibadorlik yoki jismoniy / aqliy nuqsonlarning mavjudligi; tengdoshlarga buyruq berish va boshqarish istagi va qobiliyati yoki avtoritar shaxsiy xususiyatlarning namoyon bo'lishi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, Ta'limning har qanday bosqichida talabaning maksimal darajada moslashishiga erishish uchun talaba va guruh o'rtasidagi munosabatlarni optimallashtirish, ularning faoliyatining pozitsiyalari va maqsadlari, qiymat yo'nalishlari va me'yorlarining yaqinlashishi, o'zlashtirish jarayonini kuzatish kerak.

Voyaga etganda bola shaxsining keyingi rivojlanishi jarayonning muvaffaqiyati va o'quvchining yangi ijtimoiy rollar va pozitsiyalarni o'zlashtirishi, yangi maktab muhitiga kirishi natijasiga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. Tayanch kompetentsiyalarni shakllantirish asosida o'quvchilarda ijtimoiy kompetentlikni tarkib toptirish mazmuni. Pedagogika va psixologiya. №-1. 2022 йил dekabr. Б.43-49

2. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda integrativ yondashuvdan foydalanish mexanizmlari. Monografiya– Toshkent: Bookmany print, 2022. - 126 b.8 б.т.
3. Sharifzoda Sardorbek O'rozboy tabib o'g'li. Umumiy pedagogik Darslik– Toshkent: Bookmany print, 2022. - 398 b. 25 б.т
4. Nazarova, M. (2021). Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining psixik taraqqiyotida integratsiyaviy-innovatsion yondashuvlar ahamiyati. центр научных публикаций (buxdu.uz),
5. Общая психология. [Текст] / А.В. Скрипченко, Л. Долинская, З.В. Огороднийчук и др. - М.: Просвещение, 2015.
6. Олпорт, Г. У. Функциональная автономия мотивов [Текст] / Г. У. Олпорт // American Journal of Psychology. 1937. Vol. 50. P.141-156. Пер. с англ. М. Фаликман.
7. Основы психологии: Учебник [Текст] / под общ. Ред. А.В. Киричука, В.А. Роменця. - М.: Просвещение, 2009.
8. Aidarova L.I. Yoshlarni o'qitishning psixologik muammolari. - M: nashriyoti LIST-NEW, 2016